

V&G plan ontwerpfase

**Gemeente Smallerland
raamovereenkomst houtige gewassen en
bomen**

projectnummer 0511686.100
Definitief revisie 01
17 juli 2026

V&G plan ontwerpfase

Gemeente Smallerland raamovereenkomst houtige gewassen

projectnummer 0511686.100

17 juli 2026

Opdrachtgever

Gemeente Smallerland

T.a.v. A. de Vries

Postbus 10000

9200 HA Drachten

datum vrijgave
17-07-2026

beschrijving revisie
Definitief 1.0

gecontroleerd
J. van Haskera

vrijgave
H.B. Brouwer

Doelstelling van dit document

Dit veiligheids- en gezondheidsplan (ontwerpfase) is de uitwerking conform artikel 5 van het Bouwprocesbesluit-Arbeidsomstandighedenwet, thans geïntegreerd in het Arbeidsomstandighedenbesluit (artikel 2.23 t/m 2.35; afdeling 5: bouwproces). In dit plan wordt de rol van de opdrachtgever, welke verplicht is in de ontwerpfase zich ervan te vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in staat zijn de verplichtingen voor de arbeidsomstandigheden die gelden in de uitvoeringsfase na te komen, beschreven.

Inhoud

V&G plan ontwerpfase	2
Doelstelling van dit document	1
1 Inleiding	1
2 Projectgegevens	2
2.1 Omschrijving van het project	2
2.2 Adres/ ligging van het project.	2
2.3 Namen en adressen van de betrokken partijen.	3
2.4 Planning en uitvoeringsgegevens.	3
3 Organisatie en fasering van het uitvoeringsproces	5
3.1 Overzicht van betrokken bedrijven en uit te voeren werkzaamheden	5
3.2 Projectplanning en –fasering	5
3.3 Taken en bevoegdheden op het werk	5
4 Coördinatie en samenwerkingsafspraken	6
4.1 Integrale veiligheid	6
4.2 Overdracht aan de V&G-coördinator uitvoeringsfase.	6
4.3 Vastlegging van Arbo-overleg en -afspraken	6
5 Overleg en voorlichting/ instructie werknemers	7
6 Veiligheids- en gezondheidsgevaaren	8
6.1 Aanwezige risicodocumenten	8
6.2 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit de omgeving	8
6.3 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit het ontwerp	9
6.4 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende voor de uitvoeringsfase	9
7 Bouwplaatsvoorzieningen en –regels	10
7.1 Bouwplaatsvoorzieningen	10
7.1.1 Aanmeldingsprocedure bouwplaats/ reglementen bouwplaats	10
7.1.2 Technische voorzieningen en persoonlijke beschermingsmiddelen	10
8 Rapportage en evaluatie	11
9 Bijlage(n)	12
Bijlage 1: Algemene Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit de omgeving	12
Bijlage 2: Algemene Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit het ontwerp.	14

1 Inleiding

Dit veiligheids- en gezondheidsplan (ontwerpfase) is de uitwerking conform artikel 5 van het Bouwprocesbesluit-Arbeidsomstandighedenwet, thans geïntegreerd in het Arbeidsomstandighedenbesluit (artikel 2.23 t/m 2.35; afdeling 5: bouwproces). In dit plan wordt de rol van de opdrachtgever, welke verplicht is in de ontwerpfase zich ervan te vergewissen dat de betrokken werkgevers en zelfstandigen in staat zijn de verplichtingen voor de arbeidsomstandigheden die gelden in de uitvoeringsfase na te komen, beschreven.

Het doel van dit V&G-plan is het informeren van alle betrokken personen en instanties over de mogelijke risico's voor veiligheid en gezondheid als gevolg van de uitvoering van voornoemd werk. Daarnaast worden betrokken personen en instanties geïnformeerd over de te nemen maatregelen ten behoeve van de veiligheid en gezondheid.

Naast de verantwoordelijkheid van de aannemer heeft bij onvoorziene, gevaarlijke of anderszins ongewenste situaties elke betrokken persoon of instantie de plicht deze direct te melden bij de aannemer (veiligheidscoördinator, uitvoerder) en/of de directie (opzichter of veiligheidskundige begeleider). In overleg met de opdrachtgever, directie en deskundigen zullen op basis van verrichte metingen en rondgangen door de aannemer, de te treffen maatregelen moeten worden vastgesteld en moeten worden genomen.

Alle voorgeschreven maatregelen en voorzieningen, alsmede de later te treffen maatregelen als gevolg van onvoorziene situaties, die noodzakelijk zijn ter waarborging van gezondheid en veiligheid, zullen stipt moeten worden uitgevoerd. De beschreven maatregelen dienen te worden meegenomen in het V&G-plan uitvoeringsfase, welke door de aannemer zal worden opgesteld.

Het werk zal door aannemer en/of directie worden stilgelegd als niet volgens deze voorschriften wordt gewerkt. Eén en ander wordt niet aangemerkt als zijnde een schorsing volgens paragraaf 14 van de UAV. Aan personen die de voorschriften niet opvolgen zal door de aannemer en/of directie de toegang tot het werkterrein blijvend worden ontzegd.

Waar in dit V&G-plan sprake is van de functionaris en 'hij' dient dit zo nodig te worden gelezen als de functionaris m/v en 'zij'.

2 Projectgegevens

2.1 Omschrijving van het project

Het project betreft het bouwrijp maken van twee locaties ten behoeve van een woningbouwproject. De uit te voeren werkzaamheden ten behoeve van het bouwrijp maken omvat de volgende onderdelen:

- Snoeien van bomen;
- Vellen van bomen;
- Verwijderen van Stobben;
- Aanvullen van boomgaten;
- Knotten en kandelaberen van bomen;
- Afzetten, dunnen en klepelen van bosplantsoen;
- Inventariseren en verwijderen van bomen met iep- en roetschorsziekte;
- Digitaal registreren van uitgevoerde werkzaamheden;
- Het verrichten van bijkomende werkzaamheden

2.2 Adres/ ligging van het project.

Het werkterrein is gelegen op diverse plekken binnen gemeente Smallingerland. Het terrein is veelal gelegen langs 60 km/h wegen in het buitengebied. Het terrein is toegankelijk vanaf de openbare weg. In figuur 1 zijn met de rode stippellijn de kaders van gemeente Smallingerland weergegeven.

Figuur 1 Werkterrein Gemeente Smallingerland

2.3 Namen en adressen van de betrokken partijen.

a. Opdrachtgever(s)

Naam bedrijf: Gemeente Smallingerland
 Adres:
 Postcode & plaats: 9200 HA Drachten
 Contactpersoon: Andre de Vries
 Telefoon: T 06 55328398 andre.de.vries@smallingerland.nl

b. Ontwerpende partij(en)

Naam bedrijf: Antea Group Nederland B.V.
 Adres : Tolhuisweg 57
 Postcode & plaats: 8440 AA Heerenveen
 Contactpersoon :
 Telefoon :

c. V&G-coördinator(en) ontwerpfas

Naam bedrijf: Antea Group
 Adres: Tolhuisweg 57
 Postcode & plaats: 8440 AA Heerenveen
 Contactpersoon:
 Telefoon:

d. V&G-deskundige Antea Group

Naam bedrijf: Antea Group Nederland N.V.
 Adres: Tolhuisweg 57
 Postcode & plaats: 8440 AA Heerenveen
 Contactpersoon:
 Telefoon:

e. Uitvoerende partij (hoofdaannemer)

Naam bedrijf: n.t.b.
 Adres: .
 Postcode & plaats:
 Contactpersoon:
 V&G-coördinator:

2.4 Planning en uitvoeringsgegevens.

Planning

Verwachte datum afgifte bouw- & milieuvergunning:	XXX
Geplande aanvangsdatum van de bouwwerkzaamheden:	XXX
Geplande duur van het werk in werkbare werkdagen:	circa XX dagen

Uitvoeringsgegevens

Vermoedelijke gemiddelde aantal werknemers dat gelijktijdig op de bouwlocatie aanwezig zal zijn:	n.t.b.
Vermoedelijke maximum aantal werknemers dat gelijktijdig op de bouwlocatie aanwezig zal zijn:	n.t.b.
Geplande aantal werkgevers en zelfstandigen op de bouwplaats:	n.t.b.

Namen van reeds ingeschakelde en / of geselecteerde ondernemingen voor de uitvoeringsfase:

Naam Onderneming	Plaats(en adres)	Discipline
n.t.b.		

3 Organisatie en fasering van het uitvoeringsproces

3.1 Overzicht van betrokken bedrijven en uit te voeren werkzaamheden

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Van betrokken bedrijven dient de naam van de eerstverantwoordelijke op het werk, telefoon en uit te voeren werkzaamheden te worden vermeld.

3.2 Projectplanning en –fasering

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Hierbij dient een overzicht te worden gegeven van de planning en fasering van het uitvoeringsproces, zodat voor ieder bedrijf inzichtelijk is hoe zijn werkzaamheden volgen of overlappen met de werkzaamheden van andere bedrijven. Bedoeld wordt dus de gebundelde planning van alle bij het werk betrokken (onder)aannemers.

3.3 Taken en bevoegdheden op het werk

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Voorts dient van alle bij het werk betrokken werknemers de taken en bevoegdheden te worden vastgelegd.

4 Coördinatie en samenwerkingsafspraken

4.1 Integrale veiligheid

Aannemer is verantwoordelijk voor de integrale veiligheid. Zij voert alle werkzaamheden uit al dan niet met behulp met onderaannemers.

4.2 Overdracht aan de V&G-coördinator uitvoeringsfase.

Na het invullen van dit V&G-plan ontwerpfase is de ontwerpfase achter de rug en wordt de aanbestedings- en/ of uitvoeringsfase in gang gezet. Om de V&G-coördinator uitvoeringsfase (vanuit de aannemende partij) volledig inzicht te verschaffen in de ontwerpfase is het zinvol de uitwerking van de plannen (het IVP, de RI&E en het VG-ontwerpplan) met betrekking tot de invulling van de integrale veiligheid in een warme overdracht te overhandigen.

4.3 Vastlegging van Arbo-overleg en -afspraken

Aanvulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Het coördinatie-overleg met de eerstverantwoordelijken van neven- en (onder)aannemers c.q.- zelfstandigen en de vastlegging van Arbo-overleg en -afspraken vindt minimaal eenmaal per maand plaats. De opdrachtgever, directie, de aannemer en eventuele adviseurs zullen hierbij aanwezig moeten zijn. Het verslag van dit coördinatie-overleg zal worden opgesteld door de directie.

Als vast agendapunten dienen in het coördinatie-overleg te worden behandeld:

- Incidenten, ongevallen (onderzoek)
- Nieuwe en gesignaleerde risico's
- V&G-(deel)plannen
- Overleg met en instructie/ voorlichting van werknemers
- Resultaten van inspecties

5 Overleg en voorlichting/ instructie werknemers

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Aangegeven dient te worden hoe de samenwerking en het overleg tussen werkgevers en werknemers op de bouwplaats gestalte krijgt en de wijze van betrokkenheid van de werknemers bij het V&G-plan (uitvoeringsfase).

6 Veiligheids- en gezondheidsgevaaren

Voor het project is een globale risico-inventarisatie gedaan. De risico's zijn opgenomen in het onderhavig plan.

In dit hoofdstuk worden de veiligheids- en gezondheidsrisico's geïnventariseerd welke al in de ontwerpfase naar voren zijn gekomen. Conform de eisen uit het Arbobesluit artikel 2.28 lid 2 sub b wordt er in paragraaf 6.2 en 6.3 een overzicht gegeven van de specifieke gevaren die het gevolg zijn van de gelijktijdige en achtereenvolgende uitvoering van de werkzaamheden en in voorkomend geval van de wisselwerking met doorgaande exploitatiewerkzaamheden. Hierbij wordt tevens ingegaan op de bouwkundige, technische en organisatorische (hierna afgekort naar BTO) keuzes die in verband met de veiligheid en de gezondheid van de werknemers in de ontwerpfase zijn gemaakt.

De BTO-keuzes worden uitgeschreven in de paragrafen 6.2. tot en met 6.4. In de bijlages kunt u de betreffende uitwerkingen van de algemene risico-inventarisatie die voortvloeien uit de omgeving, uit het ontwerp en voor de beheerfase inzien.

Door de aannemer moet aangetoond worden dat de in de ontwerpfase geïnventariseerde V&G-risico's beheerst, bewaakt en/of weggenomen kunnen worden. Dit gebeurt in een door de aannemer op te leveren V&G uitvoeringsplan. Hiervoor kunnen de onderhavige plannen als leidraad worden gezien.

6.1 Aanwezige risicodocumenten

In hoofdstuk 6.1 wordt gekeken welke risicodocumenten van toepassing zijn voor het V&G ontwerpplan.

Onderwerp	Rapportage uitgevoerd		Datum	Belangrijke punten
	☐ Yes	☐ N/A		
	☐ Yes	☐ N/A		
	☐ Yes	☐ N/A		
	☐ Yes	☐ N/A		
	☐ Yes	☐ N/A		

6.2 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit de omgeving

Hieronder worden de risico's beschreven die uit de omgeving voortkomen.

- Een risico die gedurende de werkzaamheden terugkomt is het auto-fiets- en wandelverkeer rondom het plangebied. Er moet rekening gehouden worden met het verkeer om het plangebied;

- De verschillende locaties zijn van belang voor de afwikkeling van verkeersstromen. Beheersmaatregel is een verkeerplan opstellen die ingaat op de beperkte stremming en hinder bij werkzaamheden en voldoet aan de CROW-norm 96b;
- Tijdens de werkzaamheden moet er rekening gehouden worden met de kabels en leidingen van derden.
- Tijdens werkzaamheden op locatie dient rekening gehouden te worden met het feit dat de werkzaamheden in nabijheid van open water plaatsvinden.

6.3 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit het ontwerp

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de risico's die voortkomen uit het ontwerp. In bijlage 2 staan deze risico's verder uitgewerkt

- Op de projectlocaties zal met groot materieel gewerkt worden aan het Snoeionderhoud en vellen van bomen, dit levert gevaar op voor de werknemers die zich buiten het materieel op de locatie bevinden;

6.4 Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende voor de uitvoeringsfase

De risico's in het ontwerpplan zijn zodanig algemeen dat deze niet overgenomen kunnen worden door de aannemer. De aannemer stelt een V&G plan uitvoeringsfase op waarin de uitvoeringstechnische risico's zijn geïnventariseerd. In bijlage 3 vindt u mogelijke risico's die gedurende uitvoering naar voren kunnen komen.

7 Bouwplaatsvoorzieningen en –regels

7.1 Bouwplaatsvoorzieningen

7.1.1 Aanmeldingsprocedure bouwplaats/ reglementen bouwplaats

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. Wanneer de werkzaamheden plaatsvinden op een bedrijfslocatie, dan dienen de speciale bedrijfsveiligheidsregels (als bijlage) aan het V&G-plan te worden toegevoegd.

7.1.2 Technische voorzieningen en persoonlijke beschermingsmiddelen

Invulling van dit onderdeel dient te gebeuren door de aannemer belast met de veiligheidscoördinatie. De aannemer dient bijzonderheden aan te geven ten aanzien van materieel, afzettingen, meetinstrumenten en persoonlijke beschermingsmiddelen.

In het nagenoemde overzicht dient te worden aangegeven wie gebruik maakt van, in stand houdt en toezicht houdt op de collectieve bouwplaats voorzieningen (extra voorzieningen toevoegen).

Collectieve voorzieningen	Instandhouding door
Verkeersvoorzieningen	Aannemer
Verkeersafzettingen	Aannemer
Terreinafbakeningen	Aannemer
Sanitaire voorzieningen	Aannemer
Schaft- en kleedvoorzieningen	Aannemer
Bouw elektra	Aannemer
Grondverzet machines	Aannemer
Transport grond	Aannemer
Transport personeel	Aannemer
Blusmiddelen	Aannemer
Bescherming-/ veiligheidsmiddelen	Aannemer
EHBO- voorzieningen	Aannemer
Afvalscheidingen/ opslag	Aannemer

8 Rapportage en evaluatie

De aannemer (V&G coördinator uitvoeringsfase, dan wel bij diens afwezigheid de uitvoerder) ondertekent dagelijks het logboek. De veiligheidskundige van de directie neemt kennis, bij ieder bezoek aan het werk, van het logboek over de verstreken werkdagen, en tekent voor gezien.

Zet de besproken V&G aspecten op de agenda bij verschillende werk- of afstemmingsoverleggen. Het is noodzakelijk om van de overleggen een verslaglegging te hebben waarin de afspraken nader staan besproken.

Indien er een incident of ongeval gebeurt tijdens het bouwproces is het noodzakelijk om een onderzoek uit te voeren naar de oorzaak.

9 Bijlage(n)

Bijlage 1: Algemene Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit de omgeving

	Onderwerp	mogelijk risico	Suggestie voor maatregel	Actiehouder maatregel
☒	Bestaande onder- en bovengrondse leidingen	Aanraken Kabels en Leidingen	Beschermen van de bestaande kabels en leidingen en minimaliseren van de kans op beschadiging.	Aannemer
☒	Verkeerssituatie / verkeersvoorzieningen	Geen overzicht omgevingsveiligheid	Stel een bouwveiligheidsplan op waarin de onderwerpen geïnventariseerd zijn op het gebied van Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid en Communicatie (BLVC). Het BLVC-plan dient tijdig te worden overlegd met de Afdeling Bereikbaarheid (verkeer) en de Havendienst (scheepvaart). Dit in verband met stremmingen en verkeers- en scheepvaart maatregelen.	Opdrachtgever
		Beperkt terrein	Vooraf aan de werkzaamheden wordt er een plan gemaakt op het gebied van de bouwplaatsinrichting.	Aannemer/ Opdrachtgever
		Foutief opslaan materiaal en materieel	Zorg dat opslag zodanig wordt opgeslagen dat er geen omval-, verwaai- of aanrijdgevaar aanwezig is.	Aannemer
		Aanrijdgevaar transport	Aannemer zorgt voor een "open zicht" bij de toegang van de projectlocatie.	Aannemer
		Beperkt overzicht, aanrijdgevaar	Transport dient te allen tijde vooruit de bouwplaats te verlaten.	Aannemer
		Onduidelijke situatie	Bebording in omgeving met rijroute naar project	Aannemer
☒		Aanrijdgevaar derden	Sluit de projectlocatie af door middel van een fysieke afscheiding.	Aannemer
			Maak gebruik van bebording rondom het bouwproject met "let op bouwverkeer!".	Aannemer
☒	Publieke veiligheid	Schade bij derden	Niet met lasten boven publiek, verkeer of belendingen draaien	Aannemer
		Invalgevaar bouwgebied derden	Afscherming publiek gebied volgens CROW 96b. Stel een verkeersplan op, waarin deze maatregelen worden beschreven.	Aannemer

	Onderwerp	mogelijk risico	Suggestie voor maatregel	Actiehouder maatregel
☒	Lawaai en trillingen	Geluidsoverlast omgeving	Informeert bij de gemeente welke geluidsnormen voor de omgeving moeten worden gehanteerd (gemeentelijke verordening).	Aannemer
			Informeert de omwonenden over de te verwachten geluidshinder (overlast) en de periode waarin deze hinder op zal treden.	Aannemer
			Kies een geluidsarme methode voor de werkzaamheden	Aannemer

Bijlage 2: Algemene Veiligheids- en gezondheidsrisico's voortvloeiende uit het ontwerp.

	Onderwerp	mogelijk risico	Suggestie voor maatregel	Actiehouder maatregel
☒	Fysieke Overbelasting	Tillen/ trekken/ duwen	Bij frequente handelingen geldt 23kg maximaal. Hierboven dient er een hulpmiddel te worden ingezet.	Aannemer
			Zorg dat de elementen zo veel mogelijk mechanisch worden verwerkt.	Aannemer
☒	Toegang werkplekken	Valgevaar	Inventariseer of alle werkplekken (schakelaars e.d.) voldoende veilig zijn om de werkzaamheden veilig uit te voeren.	Aannemer
		Struikelen	Zorg voor een schone werkplek. Laat geen (rest) materialen achter e.d.	Aannemer
☒	Werken langs water	Valgevaar	Zorg voor een veilige werkmethode, bij werken langs water.	Aannemer

Bijlage 3: Algemene Veiligheids- en gezondheidsrisico's voor in uitvoeringsfase

	Onderwerp	mogelijke Arborisico	Suggestie voor maatregel	Actiehouder maatregel
☒	Communicatie	Onvoldoende informatie werkzaamheden	Zorg voor uitvoering van de werkzaamheden voor een plan waarin afspraken worden beschreven.	Aannemer
☒	Veiligheid voor derden	Aanrijdingsgevaar medewerkers en machines	Projectlocaties worden afgezet volgende de CROW 96b. Werkzaamheden dienen zo veel mogelijk te worden verricht in een fysiek afgesloten werkomgeving.	Aannemer
☒	Hij- en hefwerkzaamheden	Vallen de voorwerpen	Prefabriceer de materialen zodanig dat er hijsvoorzieningen aanwezig zijn.	Aannemer
			Maak alleen maar gebruik van gecertificeerde hijs- en hefgereedschap.	Aannemer
☒	Fysieke belasting	Overbelasting	Bij frequente handelingen geldt 23kg maximaal. Hierboven dient er een hulpmiddel te worden gebruikt.	Aannemer
			Prefabriceer zo veel mogelijk de onderdelen voor het project.	Aannemer
☒	Vluchtwegen bij calamiteiten	Verdwalen/ "vergeten medewerkers"	Maak vooraf aan de werkzaamheden afspraken met de medewerkers.	Aannemer
			Zorg dat de medewerkers vooraf aan de werkzaamheden ingelicht zijn over de vluchtwegen van de locatie.	Aannemer
☒	Gevaarlijke stoffen	Inademen gevaarlijke stoffen	Gebruik zodanige machines die het stof bij de bron opzuigen. Let hierbij op de stand der techniek.	Aannemer
		Verwerking schadelijke stoffen	Inventariseer de gebruikte stoffen en neem hierop de juiste beheersmaatregelen.	Aannemer
		Brandgevaar	Zorg dat de gevaarlijke stoffen opgeslagen worden conform de PGS 15.	Aannemer
		BHV organisatie project	Pas de BHV op het project aan op het gebruik van deze gevaarlijke stoffen.	Aannemer
		Conserveren	Inventariseer de gebruikte stoffen en neem hierop de juiste beheersmaatregelen.	Aannemer

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1500 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensing en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Tolhuisweg 57
8443 DV Heerenveen
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Copyright © 2019

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.